

két befejező, kiváló vers szemléleteit. Közülük az utolsót, az *író—olvasó találkozáson* címűt említem meg, mely a művésztől és a művésztől való idegenkedés kérdéseit sorolja elő, a szokásaikba, mindennapi szemléletükbe ragadt emberek értetlenségét karikírozva.

Sajátos szemszögéből Csorba Bélának teljesen igaza van, amikor a felnőtteket is gyerekeknek látja.

VAJDA Gábor

VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA

Dési Ábel: Félelem és fájdalom. Forum, Újvidék, 1984

A kötet négy kisregénye négy variáció egy témára — az élet, halál, művészet, szerelem —, a filozófia máig megválaszolatlan kérdéseire. Okok és megoldások után Dési Ábel sem kutat. A lét-nemlét határkövén mondja el reflexióját az életről: mi az élet? — félelem és fájdalom; mi az iradalom? — a félelmek és fájdalmak kiírása, egyfajta pszichoterápia. „Beszélgetéseink alkalmával azt javasoltam neki, hogy minden fájdalmát és minden félelmét írja meg. Egyik könyvének azt a címet adta, hogy FÉLELEM ÉS FÁJDALOM. A cím valójában tőlem származik. Én javasoltam neki, hogy minden hallucinációját, minden látomását írja meg, írás közben ne gondoljon senkire és semmire, csak arra, ami bensőleg és mélyen foglalkoztatja. Megfogadta tanácsomat és megírta az álmait. Temetőről, koporsóról, halottakról, a bolondokházáról írt. Az író számára az írás olyan mint a sebek tisztogatása.” — mondja a pszichológus a *Szemben a temetővel* című írás. Egy beszélgetés és egy vallomás c. részletében.

Újrafogalmazása ez az 1958-ban született verseknek (*A remény elve*. Forum, 1961), amelyek egyikében (*A költő világa*, 1958) Dési már megírta:

„A költészet furcsa tudás
lázadás és hasonulás
nem közöny és szájalom
de félelem és fájdalom...”

(Talán ezekre a versekre céloz a *Szemben a temetővel* c. kisregényében: „S gondterhelten mondogatta: nagy kár, hogy az a néhány gyenge verse mégis megjelent nyomtatásban...”)

Felvetődik a kérdés, jogosult-e a „kisregény” meghatározás, szem előtt tartva a modern regény és kisregény változatait, amelyeknek jellemzője a fragmentumszerűség, a kontingencia, az abszurdum az, absztrakció, akárcsak a kontinuitás (a logikai, térbeli, legkevésbé időbeli rendezettség) hiánya. Még akkor is kétes a megnevezés, ha a próza és líra köztes és ke-

vert műfajait vesszük figyelembe. Kisregényről legfeljebb az epikai keret alapján lehet beszélni. A szűzsé szegény, csupán ürügy a filozófiai szándékú, de alapjában véve lírai ariettákra.

A *Villanás és köd* egy panaszdal-fűzés hatását kelti, bár szegmentumként váltakoznak a reflexiók és a külső események (a kórházi ágyban haldokló beteg előtt felvillanó beszédfoszlányok, arcok, érintések). A szegmentumok ide-oda vibrálása az élettel való csendes perelés, az „átélhető idő” megmarkolása utáni vágy formai kifejezője. Eleinte szabályos ritmusú váltakozás ez, később a reflexiók uralkodnak el, azzal párhuzamosan ahogy a külvilág érdektelenné válik a haldokló számára. Itt is, ott is a „színtelen és formátlan homály”, a „fehér köd” győz. (A „fehér köd” azon „fix-kifejezések egyike, amelyek motivikus hálózatot hoznak létre a négy műben.)

Szervesen kapcsolódik a *Villanás és köd*höz a *Félelem és fájdalom* története. Egy süketnéma lánnyal kötött házasság csendje rádöbbsenti a hőst eddigi élete céltalanságára, sarokba szorítja, a bűntudat és félelem „vizeslepedőjét” húzza rá.

A kifejezéstechnika mindig ugyanaz, a narráció nézőpont hol első személyű, belső, hol harmadik személyű, külső. Két sík vetődik így egymásba: a hős külső állapotát érintő dolgok és a belső visszajelzések, amelyekben viszont az idősíkok váltogatják egymást, a múlt emlékei és a pillanatnyi helyzetre történő reagálás.

Sajátos, nyomozásszerű eljárás figyelhető meg mind a négy kisregényben. A hősről szóló információ minimális, külső körülményeinek legfontosabb adatait a mellékszereplők mondják el (a *Boldogtalan tudatban* az ápolónő; a *Szemben a temetővel* c. „kisregényben” egy fiatal író titokban készített interjúja, később az ismerősök és a pszichológus). Az eljárás célja a hős lelkiállapotának igazolása a kívülről is észlelhető viselkedés alapján.

A mellékszereplők funkciója azonos: egyfajta megoldást képviselnek, a szerelem, a házasság, munka, orvosi segítség megtestesítői, amelyek sokszor kábítószerként hatnak, cél és értelem látszatát keltik.

Mind a korábbi verseknek, mind a kisregényeknek alapélménye a kiábrándulás, a reményvesztettség szülte félelem. Nyugalom és biztonság hiányzik a világból, az a hit, hogy létezik a „fehér ruhás ember”, aki „már minden életet ismer, mert minden élet után ő következik mint vég és lezáródó értelem”, és „akinek hatalmát az adja meg, hogy nem függ az élettől, az élet nagyon is belőle él”.

A *Villanás és köd* 31. szegmentuma az egész kötet fókusza, a hiányérzet és szükségérzet bő monológja: egy lényeges villanás a tudatban, hogy az egyetlen kórházzá változott világban a földi fehérruhások — orvosok és pszichológusok — egész raja sem pótolja az újra meg újra megtagadott „fehér ruhás embert”.

FEHÉR Katalin